

ANJUMAN | КОНФЕРЕНЦИЯ | CONFERENCES

O'ZBEKISTONDA ILMIY TADQIQOTLAR: DAVRIY ANJUMANLAR

DAVRIYLIGI: 2018 | 2022

ALEKSANDR POPOV
(1859-1906)

2022

IYUL

№42

CONFERENCES.UZ

Toshkent shahar, Amir
Temur ko'chasi, pr.1, 2-uy.

+998 97 420 88 81

+998 94 404 00 00

www.taqqot.uz

www.conferences.uz

**ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ
ТАДҚИҚОТЛАР: ДАВРИЙ
АНЖУМАНЛАР:
4-ҚИСМ**

**НАЦИОНАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
УЗБЕКИСТАНА: СЕРИЯ
КОНФЕРЕНЦИЙ:
ЧАСТЬ-4**

**NATIONAL RESEARCHES OF
UZBEKISTAN: CONFERENCES
SERIES:
PART-4**

ТОШКЕНТ-2022

УУК 001 (062)
КБК 72я43

“Ўзбекистонда илмий тадқиқотлар: Даврий анжуманлар:” [Тошкент; 2022]

“Ўзбекистонда илмий тадқиқотлар: Даврий анжуманлар:” мавзусидаги республика 42-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 31 июль 2022 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2022. - 12 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн даврий анжуманлар Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишланган.

Ушбу Республика илмий анжуманлари таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илғор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳтил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1. Ҳуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б., ю.ф.н. Юсувалиева Рахима (Жахон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2. Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна (Фарғона давлат университети)

3. Тарих саҳифаларидаги изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4. Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

5. Давлат бошқаруви

Доцент Шакирова Шоҳида Юсуповна «Тараққиёт стратегияси» маркази муҳаррири

6. Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна (Андижон давлат университети)

7. Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Рахматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг тугган ўрни

Phd Вохидова Мехри Хасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброхимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобохонов Олтибой Раҳмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Муסיқа ва ҳаёт

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқайом Раҳимбердиевич (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган муҳандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари

Раҳмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22. Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

23. Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Доцент Сувонов Боймурод Ўралович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

24. Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўктам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25. География

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг хаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

**СОЦИОЛОГИЯ ВА ПОЛИТОЛОГИЯНИНГ ЖАМИЯТИМИЗДА
ТУТГАН ЎРНИ**

1. Юлдашев Кудрат Абдувахатович ҚОНУН УСТУВОРЛИГИ - ФУҚАРОЛИК ЖАМИЯТИНИНГ МУҲИМ ОМИЛИ.....	7
2. Юлдашев Кудрат Абдувахатович ЖАМОАТЧИЛИК НАЗОРАТИ – ДЕМОКРАТИЯНИНГ МУҲИМ БЕЛГИСИ СИФАТИДА.....	10

СОЦИОЛОГИЯ ВА ПОЛИТОЛОГИЯНИНГ ЖАМИЯТИМИЗДА ТУТГАН ЎРНИ

ҚОНУН УСТУВОРЛИГИ - ФУҚАРОЛИК ЖАМИЯТИНИНГ МУҲИМ ОМИЛИ

Юлдашев Кудрат Абдувахатович,
ИИВ Малака ошириш институти
Махсус-касбий фанлар кафедраси ходими

Аннотация: қонун устуворлиги – ҳуқуқий давлат, фуқаролик жамияти ва эркин бозор муносабатларининг асоси ҳисобланади. Айнан шу омиллар илмий мақолада таҳлил этилади. Инсон ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини таъминлашда давлат органлари билан бир қатор фуқаролик жамияти институтлари ҳам иштироки очиб берилган.

Калит сўзлар: қонун устуворлиги, инсон ҳуқуқлари, фуқаролик жамияти, инсон манфаати, тараққиёт.

Демократик жамиятнинг энг муҳим белгиларидан бири - жамият аъзоларининг қонун олдида тенглигининг, Конституция ва қонунларнинг тенглигининг таъминланганлигидир. Шунингдек, Конституция ва қонунларнинг пировард мақсади инсон, унинг ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлашдан иборат бўлмоғи лозим.

Қонун устуворлигини таъминлаш, шахс, оила, жамият ва давлатнинг ҳуқуқ ва манфаатлари муҳофазасини кучайтириш, аҳолининг ҳуқуқий маданияти ва ҳуқуқий онгини ошириш, фуқароларни қонунга бўйсунтириш ва ҳурмат руҳида тарбиялаш – бу ривожланган бозор иқтисодиётига асосланган чинакам демократик, ҳуқуқий давлат ва эркин фуқаролик жамияти куришнинг нафақат мақсади, балки унинг воситаси, энг муҳим шарт ҳисобланади. Ҳуқуқий давлатнинг муҳим белгиси – жамият ҳаётида чинакам қонун устуворлигини таъминлаш - ҳар қандай давлат учун, хусусан ҳуқуқий давлат куриш йўлидан бораётган Ўзбекистон учун ҳам жуда муҳимдир.

“Қонун устуворлиги – ҳуқуқий давлатнинг асосий принциpidир. У ҳаётнинг барча соҳаларида қонуннинг қатъиян ҳукмронлигини назарда тутди. Ҳеч бир давлат органи, ҳеч бир хўжалик юритувчи ва ижтимоий сиёсий ташкилот, ҳеч бир мансабдор шахс, ҳеч бир киши қонунга бўйсунтириш мажбуриятдан халос бўлиши мумкин эмас. Қонун олдида ҳамма баробардир. Қонуннинг устуворлиги шуни билдирадики, асосий ижтимоий энг аввало, иқтисодий муносабатлар фақат қонун билан тартибга солинади, унинг барча қатнашчилари эса ҳеч бир истисносиз ҳуқуқ ва нормаларни бузганлиги учун жавобгар бўлади”[1], - деб таърифлайди, - Ўзбекистон Республикасининг биринчи Президенти И.Каримов.

Қонун устуворлиги - демократик жамият барпо этишнинг асоси бўлиб ҳисобланади. Шу билан бирга, адолат мезони ҳисобланади. Чунки, қонун устуворлиги таъминлансагина адолат қарор топади, инсонлар миллати, тили, урф-одати, анъанаси, қадриятлари, диний эътиқоди, жинси, ижтимоий аҳволи қабиларда тенгликка эришадилар. У мамлакат иқтисодий, ижтимоий-сиёсий ва маънавий ҳаётида барқарорлик таъминланишининг асоси ҳисобланади. Қонун оёқ ости қилинган мамлакатда талон-торожлик, тенгсизлик, адолатсизлик, зўравонлик ва бошқа бир қатор салбий ҳолатлар юзага келади. Ана шунинг учун ҳам қонун устуворлиги умуминсоний қадрият даражасига кўтарилган. Қонун билан яшашни миллат вакилларининг дунёқарашига айланишига эришиш, миллий ривожланишнинг муҳим йўналишини ташкил қилади.

Қонунларга қатъий риоя этилиши жинойatchиликнинг олдини олишнинг, қонун бузилишига йўл қўймасликнинг зарур шартларидан бири бўлиб ҳисобланади. Қонуннинг кучи, обрўси, таъсири, амалий аҳамияти ҳаётда унинг ҳалол, ҳақиқий, одилона татбиқ этилишидадир. Агар қонун ижрочилари бурчлари ва масъулиятларига ҳолисона одилона ёндашиб, тўғри йўлдан тоймай Ватан, давлат манфаати ва тақдирини ўзлари учун олий мақсад деб ҳисоблаб

қонунларни турмушга адолатли қўлласалар, бундан давлат ва жамият ҳам, халқ ҳам наф кўради.

Демократик жамиятда қонун устуворлиги авваламбор демократияга хос бўлган хусусиятларни амалга оширишни таъминлайди, яъни бошқача қилиб айтганда, қонун белгилаган ҳар бир нарса мажбурий ёки таъқиқлов характериға эға ва ушбу қоида жамиятда истиқомат қилувчи барча шахсларға тааллуқлидир. Яъни бу ердан шундай тушунча вужудға келади, барча қонун олдида баробардир.

Қонун устувор бўлган жамиятда норозиликлар ҳам бўлмайди, чунки барча соға вакиллари қонун асосида фаолият юритар экан норозилик ва тушунмовчиликнинг ўзи бўлмайди. Қонунларнинг устуворлиги жамиятдаги барча фуқаролар учун шу жумладан, давлат хизматида ишловчи шахслар учун, шунингдек жамиятдаги барча соғаларға тааллуқли бўлганлиги унинг янада муқаммал тус олишиги олиб келади. Қонун устуворлиги ҳақида сўз юритганда унинг устуворлигини таъминловчи давлат органлари ҳақида ҳам унутмаслигимиз лозим. Чунки қонун қабул қилинишининг ўзи бу унинг жамиятда ўз-ўзидан устувор хусусиятға эға дегани эмас, бунинг учун давлат органларининг бу борада хизматлари ва меҳнатлари талаб этилади.

Қолаверса, қонунларға итоат қилишда, унинг ижросини таъминлашға масъул бўлган кишилар ҳар доим оддий фуқароларға “эталон” бўлишлари лозим бўлади. Улар томонидан қонунларнинг бузилишиға қаратилган ҳар бир кичик хатти-ҳаракатлар нафақат умумий тараққиётға, шунингдек фуқароларнинг ҳокимиятға ишончининг барбод бўлишиға олиб келади. Шу маънода ҳам қонун устуворлигини таъминлашда фуқароға қараганда унинг ижроси учун масъул бўлганлар кўпроқ етакчилик қилишлари талаб этилади. Қонунларнинг ҳар қандай шахс, гуруҳ, сиёсий кучлар ёхуд ижтимоий табақалар манфаатларидан устун бўлишини реал таъминлаш орқалигина демократияни ривожлантириш, унинг жамиятда амал қилишиға эришиш мумкин бўлади. Унинг амал қилиши ҳар иккала ҳокимият ва фуқаро манфаатларига мос келади.

Ҳуқуқий демократияға асосланган жамиятда қонун устуворлиги принципини таъминловчи асосий шартлар қуйидагилардан иборат.

Биринчидан, ҳокимиятлар бўлиниши принципининг реал жорий этилганлиги. Бу принципға кўра қонун чиқарувчи, ижро этувчи ва суд ҳокимияти бўғинлари ўзларининг Конституцияда ва қонунда белгиланган ваколатлари доирасида фаолият юритадилар.

Конституция ва қонунларға нафақат фуқаролар, уни қўлловчи давлат идоралари ва мансабдор шахслар ҳам, шунингдек, қонунларни яратувчи ҳокимият органи ҳам итоат этишға мажбур. Ҳокимиятларнинг оқилона тақсимланиши давлат тузилмаларининг самарали ишлаши, суистеъмолларнинг бартараф этилиши, инсон ҳуқуқ ва эркинликлари амалда таъминланиши, умуман, демократия ва қонун устуворлигининг муҳим гаровидир.

Иккинчидан, Ўзбекистон Республикаси Конституцияси 93-моддасининг биринчи бандига мувофиқ, Ўзбекистон Республикаси Президенти фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларига, Ўзбекистон Республикасининг Конституция ва қонунларига риоя этилишининг кафилидир. Президент ўз фармонлари ва ҳуқуқий қарорлари билан Конституциявийтамомойилларнинг қонунларда мустаҳкамланган қоидаларининг ҳаётға тўла жорий этилиши учун йўл очади, тегишли ҳуқуқий механизмларни яратади.

Учинчидан, жорий қонунлар ва барча норматив ҳуқуқий актлар Конституцияға тамомила мос ва унга мувофиқ яратилиши лозим. Бу эса мамлакатда қонунийлик ва ҳуқуқий тартибот, тараққиёт ва барқарорлик ҳукм суришиға олиб келади.

Асосий қонунимизнинг 16-моддаси иккинчи бандида “Бирорта ҳам қонун ёки бошқа норматив ҳуқуқий ҳужжат Конституция нормалари ва қоидаларига зид келиши мумкин эмас” деб қатъий қилиб белгилаб қўйилган. Ўзбекистон Республикаси Конституциявий суди ана шу муҳим Конституциявий-ҳуқуқий принципға риоя этишни таъминлашға интилиб келмоқда.

Конституциянинг устуворлигини таъминлаш учун алоҳида муҳофаза механизми бўлишини тақозо этади. Бундай механизмнинг асосий ва марказий бўғинини – Конституциявий суд ташкил этади. Конституциявий суд ўз вазифаларини бажаришда мустақилдир ва ўз фаолиятида фақат Конституция нормалари ҳамда қоидаларига амал қилади. Унинг зиммасига қонун чиқарувчи, ҳуқуқат ва давлат ҳокимияти маҳаллий органларининг қарорлари Конституцияға қанчалик мослигиға доир ишларни назорат қилиш вазифаси юклатилган.

Конституцияга содиқлик, мустақиллик, ошкоралик ва судьялар ҳуқуқлари-нинг тенглиги Конституциявий суд фаолиятининг асосий принципларидир.

Қонун устуворлигини таъминлашнинг асосий омилларини қуйидагича эътироф этиш мумкин:

- қонун чиқарувчи жараёни муттасил демократлаштириб бориш – инсонпарвар, адолатли халқчил қонунлар яратилишининг гаровидир;
- қонуннинг сифатини мукамаллаштириш, унинг ички механизми пухта, юридик техника нуқтаи назаридан бенуқсон бўлишига эришиш;
- қонунчиликни ислоҳ қилиш ва такомиллаштиришда “қонунда таъқиқланмаган ҳамма нарсага рухсат берилади” (фуқаролар учун). “Фақат қонунда мустаҳкамланган нарсаларгагина рухсат берилади” (мансабдор шахслар ва давлат идоралари учун) деган принципга қатъий амал қилинишига эришиш;
- қонунчилик фаолиятининг яқин йиллар ва истиқболга мўлжалланган стратегиясини ҳамда қонун устуворлигини таъминлаш концепциясини яратиш;
- қонунлар амал қилишининг ижтимоий механизмга эътибор қаратиш. Бу соҳадаги ижтимоий омиллар (таъсир этувчи кучлар, воситалар) ни синчиклаб ўрганиш;
- аҳолининг ҳуқуқий маданияти ва саводхонлигини ошириш.

Хулоса ўрнида шуни айтиш лозимки, Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 23 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузасида Ўзбекистон Республикасининг биринчи Президент И.Каримов: “...Қадимги дунёнинг буюк донишмандлари “Нимаики қонуний бўлса, у – адолатлидир”, деб таъкидлаганлари бежиз эмас. Улар шу тариқа айнан қонун адолат манбаи ва мезони эканини уқтирганлар, десак, ҳар томонлама ўринли бўлади. Ва аксинча, агар қонун бажарилмаса, қонунда бир нарса ёзилиб, ҳаётда ҳаммаси бошқача бўлса, одамларнинг Конституциямиз ва қонунларимизда муҳрлаб қўйилган адолат ва демократия нормаларига нисбатан ҳар қандай ишончи йўқолади. Бундай ҳолат барчамизга аён. Қонун ва қонун устуворлиги бўлмаган жойда аввало унинг ўрнини коррупция деган бало эгаллайди”, - деб таъкидлайди[2].

Шунингдек, Геллап Институти (АҚШ) ижтимоий фикрни ўрганиш маркази томонидан «қонуний тартибларга итоат қилиш индекси» бўйича «Сиз ўзингиз яшаётган шаҳар ёки тумандаги маҳаллий полицияга ишонасизми?», «Сиз ўзингиз яшаётган шаҳар ёки туманда кечаси хавф-хатардан қўрқмасдан ёлғиз юра оласизми?» ва «Охирги ўн икки ойда сиз ва оила аъзоларингизнинг пул ва мол-мулки ўғирланган ҳолат содир бўлганми?» саволлари остида ўтказилган сўровнома натижаларига кўра, Ўзбекистон 141 мамлакат орасида 2 (ижобий) ўринни эгаллагани таҳсинга сазовордир[3].

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Каримов И.А. Ўзбекистон миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат, мафкура. 1-жилд. –Т.: Ўзбекистон, 1996. -Б.321.
2. Халқ сўзи. № 236 (6419). 2015 йил 6 декабрь.
3. Халқ сўзи. № 236 (6419). 2015 йил 6 декабрь.

ЖАМОАТЧИЛИК НАЗОРАТИ – ДЕМОКРАТИЯНИНГ МУҲИМ БЕЛГИСИ СИФАТИДА

Юлдашев Кудрат Абдувахатович,
ИИБ Малака ошириш институти
Махсус-касбий фанлар кафедраси ходими

Аннотация: мазкур илмий мақолада жамоатчилик назорати институти таҳлил этилиб, унинг назарий асослари очиб берилган. Шунингдек, жамоатчилик назоратининг ҳуқуқий, ташкилий ва институционал омиллари тадқиқотга тортилган.

Калит сўзлар: жамоатчилик назорати, демократия, қонунчилик, фуқаролик жамияти, норматив-ҳуқуқий асос.

Демократик жамиятда жамоатчилик назорати институти мавжудлигининг мажбурийлиги – халқаро ҳуқуқнинг умум эътироф этилган тамойилидир. Демократик жамиятга нисбатан бундай ёндашув нафақат мамлакатимиздаги, балки жаҳоннинг аксарият мамлакатлари сиёсий фанлар соҳасида эътироф этилсада, аммо “жамоатчилик назорати” тушунчасининг таърифи ҳали хануз кўп сонли мунозаралар мавзусидир.

Хар қандай тушунча сингари “жамоатчилик назорати” атамасини ҳам доктринал ва расмий талқини орқали кўриб чиқиш мумкин. Афсуски, атаманинг расмий таърифи бирорта миллий қонун ҳужжатларимизда келтирилмаган. Масалан, Ўзбекистон Республикасининг ЎРҚ-474-сон “Жамоатчилик назорати тўғрисида”ги Қонунида ҳам қонуннинг мақсади, жамоатчилик назорати субъектлари, объекти, принциплари, шакллари, натижалари келтирилган бўлсада, аниқ ва тиниқ ҳолда жамоатчилик назорати тушунчасига таъриф берилмаган[1].

Шу каби сабаблар туфайли мазкур Қонунни янада такомиллаштириш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 4 октябрда «Мамлакатимизда ижтимоий-иқтисодий соҳадаги ислохотлар устидан жамоатчилик назорати самарадорлигини, шунингдек, фуқароларнинг демократик ўзгартиришлардаги фаоллигини оширишга оид кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги қарори қабул қилинди. Ушбу қарорда мунтазам жамоатчилик фикрини мониторинг қилиб бориш, фуқароларнинг бошқарувдаги иштирокини ошириш, давлат ҳокимияти идоралари фаолиятининг янада очиқлигини таъминлаш асосида бошқарув қарорлари қабул қилинишини янада такомиллаштириш асосий вазифалар сифатида қўйилган[2].

Аммо кўплаб юридик адабиётларда мутахассислар томонидан бу тушунчага таърифи берилган бўлиб, уларни умумий тарзда куйидаги таъриф доирасида бирлаштириш мумкин: “Жамоатчилик назорати - жамоатчилик назорати субъектларининг қонунларга мувофиқ алоҳида ваколатларни амалга оширувчи маҳаллий ўзини ўзи бошқариш идоралари, давлат ва маҳаллий ташкилотлар, бошқа идоралар ҳамда ташкилотлар фаолиятини кузатиш мақсадларида, шунингдек, улар чиқараётган қонунлар ва қабул қилаётган қарорларни жамоатчилик текшируви, таҳлили ва жамоатчилик тамонидан баҳоланиши мақсадларида амалга ошираётган фаолиятидир[3].

Шу билан бирга биз таҳлил қилаётган категориянинг илмий талқини унинг расмий таърифига нисбатан анча кенг эканлигини таъкидлаш зарур. Жамоатчилик назоратининг доктринал талқини уни кўриб чиқувчи ҳуқуқ тармоғига анча нисбийдир. Давлатнинг айнан конституциявий ҳуқуқи давлат қурилиши тизимидаги жамоатчилик назорати институти ҳолатини белгиловчи тармоқдир. Давлат фаолияти устидан жамоатчилик назорати - давлат органлари ва мансабдор шахслар фаолиятини қонунийлик принципини амалга ошириш, инсон ҳуқуқлари ва миллий манфаатларини таъминлашга қаратилиши устидан жамоатчилик назорати субъектлари томонидан кузатув ва текшириш тушунилади.

Суверенитет ва демократия бирикмаси – бу давлат ва жамоатчилик ишларини халқнинг ўзи томонидан, унинг ўзи ваколат берган, халқ назорати остида амал қилиши лозим бўлган фуқаролик жамияти институтлари ва давлат ҳокимияти идоралари орқали бошқаришидир. Ушбу нуқтаи назар давлат ҳокимияти идораларининг демократик тарзда шакллантирилгани ҳамда унинг фаолияти аҳолининг назорати остида турганини англатади. Бундай ёндашув халқ ҳокимиятини амалга оширишнинг Конституциявий қоидалардан келиб чиқишини таъкидлашимиз керак. Чунки Ўзбекистон Республикасининг Конституциясида суверенитет

ва демократия, давлат ва ҳокимияти манбалари, мансабдор шахслар масъулияти каби қоидалар белгилаб қўйилган[4].

Шундай қилиб, жамоатчилик назорати - давлатни демократик тарзда хусусиятловчи халқ ҳокимияти унсури эканлигини айтиш мумкин. Мазкур таърифни янада аниқроқ тушуниш учун жамоатчилик назоратига берилган бошқа таърифларни ҳам таҳлилдан ўтказиш мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз. Масалан, конституциявий назорат идораси қуйидагича таъриф берган: давлат ҳокимияти идоралари ва уларнинг мансабдор шахслари устидан жамоатчилик назорати давлат томонидан таъминланиши лозим[5]. Жамоатчилик назорати – халқ ҳокимиятчилиги тамойилини амалга оширишнинг асосий шаклидир.

Албатта бу тушунча таърифини янада аниқлаштиришда бу ёндашувларининг мазкур рўйхати тўла эмас. Аммо бизнинг фикримизча, у жамоатчилик назоратининг асосий хусусиятларини аниқлашга ёрдам беради, бу аломатларни мамлакатимиз қонунчилигида мавжуд бўлган унинг турларини таҳлил қилиш орқали тўлдириш мақсадга мувофиқдир. Мамлакатимиздаги шаклланаётган жамоатчилик назорати аҳолининг давлат ҳокимияти идоралари ва мансабдор шахсларнинг фаолияти ва жамиятда ўрнатилган мезонлар, жамият эҳтиёжлари ўртасида мувофиқликни таъминлаш ҳамда назорат чоғида аниқланган камчиликларни ислоҳ қилиш бўйича мақсадга йўналтирилган фаолиятдан иборат.

Шу боис биз, “жамоатчилик назорати” атамаси кенг маънода фуқаролик жамияти ва давлатнинг ўзаро муносабатларининг барча шакллари камраб олади, деб ҳисоблаймиз. Айни вақтда мазкур таърифни янада аниқроқ тушунтириш мумкин. Масалан, ҳуқуқ тизими доираларида жамоатчилик назоратига бошқа интитуционал шаклланган ҳамда қонуний контитуциявий-ҳуқуқий мақомга эга бўлган ташкилотлар, айтайлик, сиёсий йўналтирилган ташаббус гуруҳлари, фуқаролик ташаббусларини амалга ошириш бўйича бирлашмалар, ОАВ, жамғармалар ва бошқа ташкилотлар жалб қилинади. Давлат ҳокимияти фаолияти тўғрисидаги ахборотни жамлаш, тизимга солиш ва тарқатиш бўйича ишлар буларнинг фаолияти асосини ташкил этади. Улар халқ олдида кўтариб чиққан маълумотлар жамоатчилик томонидан баҳоланади, бу давлат ҳокимияти идоралари иши самарадорлигини оширишга имкон яратади. Мазкур фаолият тор маънодаги жамоатчилик назоратининг моҳиятини ташкил этади.

Адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикасининг ЎРҚ-474-сон “Жамоатчилик назорати тўғрисида”ги Қонуни // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 13.04.2018 й., 03/18/474/1062-сон
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 4 октябрдаги «Мамлакатимизда ижтимоий-иқтисодий соҳадаги ислохотлар устидан жамоатчилик назорати самарадорлигини, шунингдек, фуқароларнинг демократик ўзгартиришлардаги фаоллигини оширишга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги қарори // <http://lex.uz>
3. Ўзбекистон юридик энциклопедияси. – Тошкент, Адолат, 2010. –Б. 167.
4. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси, 2-модда. -Тошкент, 2018. –Б. 4.
5. Конституциявий ҳуқуқ. Дарслик. Ҳ.Одилқориев, Ў.Х.Муҳамедов, ва бошқалар. Масъул муҳаррир Ш.Т.Икрамов, -Тошкент, Ўзбекистон Республикаси ИИВ академияси, 2014. - 814 б.

ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ ТАДКИКОТЛАР: ДАВРИЙ АНЖУМАНЛАР: 4-ҚИСМ

Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусаҳҳиҳ: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 31.07.2022

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000